

Check!

We gaan op excursie

Naar een optimale leeropbrengst

Elke aardrijkskundedocent heeft het weleens meegemaakt. Gezellig een dagje uit met havo 4. Een museum bezoeken, een stadswijk analyseren of landschappen bekijken. Na afloop zijn de leerlingen enthousiast. Een dag later zijn ze het meeste weer vergeten. Een checklist om je excursie inhoudelijk sterker te maken biedt uitkomst.

Bij aardrijkskunde 'horen' excursies. Veel docenten zien die uitstapjes als een belangrijke aanvulling op het curriculum; voor leerlingen is het meestal vooral een sociale aangelegenheid. Docenten hebben vaak hun handen vol aan de organisatie. Maar een excursie moet ook inhoudelijk sterk zijn om bij te dragen aan buitenschools leren. Hoe krijg je dat als docent voor elkaar?

Hart, hoofd en handen

Leerlingen leren zowel binnen school als daarbuiten. De benodigde persoonlijke, sociale en arbeidsrelevante competenties, zoals initiatief nemen en problemen oplossen, maken ze zich vooral buiten school eigen.

Buitenschools leren speelt zich af in drie domeinen: affectief, cognitief en psychomotorisch. Het affectieve domein is gericht op houding en gevoel (hart). Het gaat dan onder andere om leren samenwerken, maatschappelijk bewust worden en gemotiveerd raken voor bepaalde onderwerpen. Het cognitieve domein richt zich op het vergaren en toepassen van kennis (hoofd). En het psychomotorisch domein gaat over het aanleren van vaardigheden (handen), zoals een grondboring uitvoeren en een presentatie houden.

Bij een excursie laat je die drie domeinen

het liefst allemaal aan bod komen. Maar voor een maximale leeropbrengst moet je voor, tijdens en na een excursie ook aandacht besteden aan het onderwerp.

In de praktijk

Voordat je begint met organiseren, moet je het doel van de excursie helder voor ogen hebben. Uit interviews blijkt dat docenten vooral doelen binnen het affectieve domein willen bereiken, zoals de leerstof meer tot leven brengen, leerlingen prikkelen om stelling te nemen, en aan een wereldbeeld werken. Cognitieve doelen noemen de geïnterviewde docenten minder vaak maar ze vinden het allemaal belangrijk dat leerlingen kennis opdoen. Ook het psychomotorisch domein komt minder vaak aan bod.

Aan de slag

Uit interviews blijkt dat docenten de leerlingen vooraf vertellen wat de doelen van de excursie zijn. Zo krijgt de dag meer focus. Je kunt de

Docenten hebben vaak de handen vol aan de hele organisatie

betrokkenheid van leerlingen vergroten door ze meer inbreng te geven. Ga je met de klas bijvoorbeeld naar een stad, maak dan een lijst met te bezoeken locaties en kies samen de uiteindelijke locatie. Je kunt ook klassikaal brainstormen over wat ze tijdens de excursie te weten willen komen. Zo vergroot je hun verantwoordelijkheid. De geïnterviewde docenten betrekken de leerlingen vaak bij de voorbereiding van de excursies, maar de inspraak blijft wel binnen gegeven kaders.

Ook is het belangrijk minstens één les aandacht te besteden aan de excursie. Met de nodige voorkennis op zak kunnen ze de praktijkvoorbeelden tijdens de excursie beter plaatsen.

Op pad met de leerlingen

Tijdens de excursie moet je erop letten dat het een echte leerervaring is. Zo'n uitstapje krijgt al gauw een te sociaal karakter (gezellig!), waardoor de leeropbrengst niet optimaal is. Daarom moet je de leerlingen voldoende goed studiemateriaal aanreiken – in de voorbereiding en tijdens de excursie zelf. Zorg ook dat de activiteiten, vragen en/of opdrachten goed aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen, en zie erop toe dat ze functioneel zijn en binnen het curriculum passen. En laat tijdens de excursie genoeg tijd en ruimte om de opdrachten uit te voeren. Bovendien

Doe de check!

Doelen

1. Stel heldere doelen en houd deze bij het voorbereiden van de excursie in het oog.
2. Vertel de leerlingen in begrijpelijke termen waarom je de excursie organiseert (doelen).
3. Controleer na afloop of de doelen bereikt zijn.

Vooraf

4. Bezoek de locatie vooraf om te zien of die aan de praktische en inhoudelijke eisen voldoet.
5. Bepaal vooraf hoelang je bij bepaalde dingen zultilstaan en maak keuzen.
6. Geef de leerling binnen duidelijke kaders enige inspraak bij de invulling van de excursie.
7. Zorg dat begeleiders en leerlingen vooraf weten wat ze tijdens de excursie gaan doen en wat van hen wordt verwacht.
8. Besteed vooraf in de les aandacht aan kennis die tijdens de excursie terugkomt.

Tijdens

9. Zorg voor goed studiemateriaal tijdens de excursie. Controleer van tevoren het materiaal van de instelling(en) die je gaat bezoeken.
10. Plan voldoende tijd en ruimte voor het uitvoeren van de vragen en/of opdrachten.
11. Zorg voor goede en voldoende begeleiding.
12. Laat de leerlingen actief meedoen en geef ze verantwoordelijkheid.
13. Plan tijd in waarin leerlingen zelfstandig mogen rondlopen en zelf bepalen wat ze interessant vinden om te bekijken.
14. Plan voldoende rustmomenten in.

Na afloop

15. Evalueer de excursie met docenten en leerlingen. Houd een proces- én een productevaluatie.
16. Koppel de opgedane kennis terug in de les en geef antwoord op vragen van leerlingen.
17. Geef feedback op de activiteiten en opdrachten die leerlingen hebben uitgevoerd.
18. Koppel in volgende lessen de informatie en vaardigheden uit de excursie aan de nieuwe lesstof.

moeten er voldoende begeleiders zijn. Zij zijn aanspreekpunt, bieden hulp en zijn alert op vragen van leerlingen. En ze ondersteunen de leerlingen met kennis vanuit hun vakgebied. Plan tot slot wat tijd in waarin leerlingen zelfstandig mogen rondlopen en zelf bepalen wat ze interessant vinden om te bekijken.

Nabespreking

Houd na de excursie een proces- en een productevaluatie. Bij de procesevaluatie kijk je zowel met de betrokken docenten als met de leerlingen naar de organisatie van de excursie: wat ging er goed en wat minder? Bij de productevaluatie gaat het om de inhoud, het rendement: welke verschillen zijn er tussen praktijk en theorie? Wat hebben we inhoudelijk geleerd? Voor de leerlingen volgt nu de verwerking van de excursie. Dit kan op allerlei manieren, bijvoorbeeld in een spreekbeurt of verslag. Zo consolideren ze de ervaring en kennis die ze tijdens de excursie hebben opgedaan én het zorgt voor een duidelijk doel

Laat leerlingen de ervaringen verwerken in een spreekbeurt of verslag

van de excursie voor de leerlingen.

Tot slot is het belangrijk om in latere lessen de nieuwe informatie en vaardigheden uit de excursie te koppelen aan de lesstof. Zo bouw je voort op de kennis en interesse die de leerlingen tijdens de excursie hebben opgedaan.

Bronnen

- Interviews met docenten op middelbare scholen uit regio Utrecht.
- Bozdoğan, A. E. 2008. Planning and evaluation of field trips to informal learning environments: case of the 'Energy Park'. *Journal of Theory and Practice in Education* 4: 282-290.
- Hoogeveen, P. & J. Winkels 2005. *Het didactische werkvormenboek: variatie en differentiatie in de praktijk*. Van Gorcum, Assen.
- Laga, E. 2005. *Steekkaarten doceerpraktijk*. Garant, Antwerpen – Apeldoorn.
- McLoughlin, A. S. 2004. Engineering active and effective field trips. *The Clearing House* 77: 160-163.
- Onderwijsraad 2003. *Investeren in leren binnen en buiten de school*. Geraadpleegd via: www.onderwijsraad.nl/actueel/persberichten/investeren-in-leren-binnen-en-buiten-de-school.
- Witt, J. de, & J. Osborne 2007. Supporting teachers on science-focused school trips: towards an integrated framework of theory and practice. *International Journal of Science Education* 29: 685-710.